انجنیر سلطان جان کلیوال

۲۰۱۹/۰٤/۲۷

آیا د ثور کودتا
د سرطان د کودتاسره اړیکه لرې؟
بمناسبت فاجعۀ هفتم ثور

دشلو نه زیات کلونه کیږي چې په هیواد کی د ننه او له هیواده بهر په دی برخه کی چی د ثور کودتا د سرطان د کودتا سره تړاو لری او که نه ؟ د ډیرو پخو او پیاوړو لیکوالانو او محقیقینو له لوری، ډیر لیکني زما له نظره تیری شویدی، ځنی په دی باور دی چی د ثور کودتا د سرطان د کودتا زیرنده ده. ځنی بیا داسی نظر لری چی دا دواړه یوه د بلي سره هیڅ تړاو نلری، د سرطان د ۲۶ کودتا د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه او د جمهوری نظام د مؤسس سردار محمد داوْد خان ترمنځ یو پټ سازش او مصلحت بولي. خو د ځینو پوهانو او محقیقینو له نظره د سرطان د ۲۶ نیتی کودتا یو ملی پاڅون او د بی عدالتیو خاتمه بلله کیږی او د ثور کودتا چی تر هغی پنځه کاله وروسته را منځ ته شوه او د یوه یوګوندیز دولت پر ځای یی یو بل یو ګوندیز دولت د ډیرو وینو تویدلو سره یوځای را منځ ته کړ د سرطان د کودتا محصول نه بلکی د اعلیحضرت ظاهرشاه د دولت د دموکراسی د دورې محصول بولي؟؟ زه غواړم دلته په لنډه توګه په دی دری واړو استدلالونو باندی تر کومه ځایه چی راته ممکنه وی خبری وکړم.

۱ـــ لومړی نظریه داسی ده چی د ثور د اومی ورځی کودتا د سرطان د شپږویشتمی نیټي د کودتا زیرنده او سکه لور ده. دا ډله محقیقین او څیړونکی د خپل نظر د اثبات د پاره داسی دلایل وړاندی کوی:

ــ سردار محمد داوْد په ۱۹۵۳ کال کی د خپل تره شاه محمود خان پرځای د پاچا اعلیحضرت ظاهر شاه له خوا د هیواد د صدراعظم په توګه و ټاکل شو. داوْد د ۱۹۳۳ کال راهیسی د ظاهرشاه په سلطنت کی یو کلیدی شخص و او تر اعلیحضرت امان الله خان وروسته دویمه پیژندل شوی څیره وه چی د هیواد د پر مختګ او عصری کیدو خیال یی لاره. د ده اړیکي د وخت د شوروی اتحاد سره ډیری نژدې او صمیمي وې، دی لومړني شخص وو چی د لومړی ځل د پاره یی په ۱۹۵۵ کال کی د شوروې ګوندی او حکومتی مشران خروسچوف او بولګانین کابل ته را وبلل او هغوی افغانستان ته د نورو ډیرو کومکونو تر څنګ د سل میلیونو ډالرو پور په ډیرو بنو شرایطو سره هم ومانه. دی معاملی داوْد خان شوروی اتحاد ته ډیر ورنژدی کړ او د هیواد د پنځه کلن انکشافی پلان د تطبیق دپاره یی د افغان حکومت ملا ور وتړله. د داوْد خان د حکومت سره د شوروی اتحاد دی مرستو تر ډیره حده افغان دولت د امریکا د متحده ایا لاتو د مرستو نه چی لا پخوا یی د آیزنهاور له واکمنی څخه بیا د ریچارد نکسن د واکمنی تر دوری پوری ټولو امریکایی حکومتونو د وسلو د رانیولو او د نورو پر مختیا یی کارونو د پاره د مرستو د ورکول په دی پوری اړوند بلل، چی د «سیټو» او « سینټو» په تړونونو کی (سیمه ییز تړونونه ول چی د شوروی اتحاد پر ضد یی د دی دولت په جنوب کی د پر مختګ مخنیوی کاوه) د نورو ګاونډیو غوندی شامل شی بی نیازه کړ. افغانستان

چې د نابيلتوب سياسی لاره يې تعقيبوله او نه يې غوښتل چې خپل ستر شمالی گاونډی زبر ځواک په خپل ضد را و لمسوی، دا امريکا د دولت دا ډول غوښتني نه شوی منلی.

ـ شوروی هم د افغانستان سره د دی نژديوالی نه ډيره ستره گټه او چټه کړه او په اوږده واټن کی يې له همدی لاری څخه تودو اوبو ته دځان رسولو تير خيالات چې دتزار له وخته بی نتيجې پاتی او نژدی دنابودی په حالت کی وو، بيا را ژوندی کړل.

ـ شوروی اتحاد د افغانستان د را خپلولو د پاره ډيری لوی او وړی پروژې د لاس لاندی ونيوی، بی شميره متخصيصين يې په دی مصروف کړل چې خپلو هدفونو ته د رسيدو د پاره ټولی هغه لاری چاری و لټوی چې د ساړه جنگ په وخت کی د نړيوالو حساسيتونوله را پاريدو پرته و کولی شی چې د افغان دولت په راتلونکی جوړښت کی ستره برخه ولری. احمد فرهاد ويچ چې د ډاکتر نجيب الله د حکومت په دوهمه نيما يې کی د کانو او جيالوجی په اداره کی مسلکی مشا ور او د آذربايجان او سيدونکی ۀ يوه ورځ ماته و ويل چې «د ماسکو ټول پلانونه چې د افغانستان په هکله يې لرل ډير بريالي پر مخ روان ول، يواځنی شی چې نه يې د جاسوسی سازمانونه پری و پوهيدل او نه يې نورو مسلکي مشاورينو په دی هکله شوروی زعامت ته څه وړاندی کړلی شو داو چې: دوی ټولو، افغانان د منځنی اسيا د نورو ملتونو سره توپير او تميز نه شو کړلی، افغانان يې هم هغوی ته ورته وبلل او څو تنه افغان جاسوسان يې د ټول افغان ملت د پيژندني د پاره مشت نمونه خروار و گڼل چې نتيجه يې اوس ورو ورو ورته معلوميږی.»

په ربښتيا هم د شوروی اتحاد سره د پوځی مداخلی نه د مخه افغانانو په مجموع کی نه يوځی داچې حساسيت يې نه درلود بلکې د هغوی ټولو پر مختيا يې کارونو ته يې د قدر په سترگه کتل. د سردار داؤد د صدارت په دوره کی او تر هغه راوروسته د دموکراسی په دوره کی د محمدموسی شفيق تر صدارته پوری په زرگونو افغانی محصلين په ملکی او نظامی دواړو برخو کی شوروی اتحاد او د سوسيالستی بلاک نورو هيوادونو ته دلوړو زده کړو د پاره و لاړل آن تر دی حده په دی هيوادونو کی زده کړی مهمی وی چې سردار محمد داؤد خان هم خپل زامن خالد او ميرويس دواړه د لوړو زده کړو د پاره شوروی اتحاد ته وليږل او تر فراغت وروسته دواړه د کابل د پولتخنيک په پوهنځی کی چې د شوروی اتحاد په مالی او علمی مرستو جوړ شوی و، د استادانو په توگه مصروف وو.

ـ د سردار محمد داؤد د صدارت په موده کی شوروی اتحاد له هره اړخه د افغانستان سره ډير نږدی شو، شوروی زعامت داؤد د افغان ـ شوروي د اړيکو د مهندس په نوم ياد کړ او هغه يې هسی ځوک وباله چې معامله ورسره کيدای شی. (سياسي کمزوري او بهرنی مداخله. ۱۸۸ مخ ، نبي مصداق). شوروی له دی کبله چې پاچا محمد ظاهر هڅه کوله، چې د خپل وروستي صدراعظم محمد موسی شفيق په ذريعه افغانستان د شوروی د اغيزی له ساحي څخه ليري کړي . د ايران سره د هيلمند د درياب په سر د اوبو د معضلی ختمول، د پاکستان سره د ډيورنډ د کرښی په ذريعه د پښتونستان د معضلی د رامنځ ته کيدو د حل د پاره د يوی مناسبی لاری د ميندلو هلی ځلی، د مرستو د يوی منبع په توگه اسلامی هيوادو ته د صدراعظم شفيق ور نژدی کيدل، په حکومتی لوړو مقامونو کی د اسلامی ډلو د يو شمير مشرانو د ځای پرځای کولو د پاره د پاچا سره د هغه مشوری او ځنی نور لوی او واړه اقدا مات د دی لامل شول چې شوروی اتحاد په خپل څنگ کی د افغانستان د ساتني د پاره لاس په کار شي. د شوروی هيواد په دی پوهيده چې په خپل جنوبی سر حد کی دری اسلامي هيوادونه (ترکيه د ناتو غړي هيواد، ايران يو کمونست ضد او امريکا يی پلوه هيواد او پاکستان د چين او لويديز پلوی هيواد) لری ، نو هيڅکله دی ته تيار نه وو چې افغانستان هم د يو بل اسلامی هيواد په توگه د دوی په جنوبی سرحد کی په داسی حال کی چې په ملکی او نظامی ساحو کی يې ورسره د مليارډونو ډالرو په ارزښت مرستی کړيدی، د دوی د گټو پرضد سر راپورته کړی. داخبره خو ټول افغان ولس ته په پوره توگه روښانه ده چې هغه محصلين چې په شوروی اتحاد او يا نورو سوسياليستي هيوادونو کی زده کړی وی، که د گوتو په شمير داسی کسان بيرته خپل هيواد ته را ستانه شوی وی چې کمونيستی افکارو پری تاثير نه وی کړی، په مجموع کی ټول بيرته را گرځيدلی محصلين په بيلو بيلو سطحو د تاثير لاندی راغلي حتی په لسگونو يی د کی جی بی او يا نورو سازمانونو کی په جاسوسی هم

لګیا شویدی. شوروی مقاماتو د خپلی پخوانی تجربی نه په ګټي اخستنی د نظامی برخی په محصلینو ډیر کار کړی و او د دی ځوانو محصلینو ډیره لویه برخه یی په نظامی ځانګړو استخباراتی او جاسوسي سازمانونو کی تنظیم کړي ول. عبدالقدوس لودین په یوه تحقیقی اثرکی چی نوم یی دی (افغانستان جولانګاه افراطـګرائي. چاپ شهر تورنتو، می ۲۰۱۲) لیکی : « د شپیتمی کلیزی په اوږدو کی د اردو د سیاسی کیدو پروسه ګړندۍ شوه. ... د ۱۹۶۴ د سپتمبر د میاشتی په ۱۳ نیټه د افغانستان په وسله وال پوځ کی یو پټ انقلابی سازمان د شوروی اتحاد د نظامي استخباراتو (جی آر یو) د اداری له خوا چی هدف یی د سلطنت را پرځول اود پانګه والی دوری تر تیریدو پرته سوسیالیزم ته رسیدل و، جوړ شو.... د دی سازمان غړو د ۱۹۷۰ کلونو په شا وخواکی د سردار محمد داؤد سره اړیکی ونیوی او د ۱۹۷۳ کال د جولای په میاشت کی د نظامی کود تا له لاری شاهی نظام ړنګ او د جمهوری نظام یی را منځ ته کړ...په دی کودتا کی شامل افسران د خلک دموکرتیک ګوند (خلق او پرچم) غړی او یا پلویان ول، دوی غوښتل چی د داؤد خان په مرسته شاهی نظام ړنګ او قدرت پخه خپل لاس کې وساتي.......برخلاف داؤدخان داسی فکر کاوه چی اوس د دوی موقتی ملتیا ته ضرورت لری او په لازم وخت کی به یی له ځانه لیری کړی.» (د همدی اثر ۵۰ او ۵۱ مخونه). همدارنګه عبالقدوس لودین په همدی اثر کی د ځینو کارپوهانو له قوله لیکی چی « ډاکتر شرق د داؤدخان نژدی همکار و چی د ۱۳۵۲ د سرطان د ۲۶ می نیټی په کودتا کی مهمه ونډه درلوده، د کودتا نه د مخه د تداوی په نوم د وخت د چکوسلواکیا هیواد ته ولاړ، په لار کی یی د مسکو نه هم لیدنه وکړه، نوموړی په دی سفر کی په مسکو کی د یو شمیر هغو کسانو سره چی موضوع ور پوری اړه درلوده د کودتا خبره شریکه کړه ، داچی اتحاد شوروی او افغانی کمونستان لا پخوا د محمد موسی شفیق له کړو وړو څخه پریشانه ول، د کود تا سره یی موافقه وکړه او له هغی څخه یی د ملاتړ د څرګندونی ډاډ ورکړ» . همدارنګه قدوس لودین زیاتوی چی « د ډاکتر شرق سفر شوروی اتحاد ته د داؤدخان په اجازه تر سره شوی و، ځکه داؤد خان سره له دی چی د ملی غرور لرونکي و، یو پوخ سیاست مدار هم و، هغه په دی پوهیده چی د شوروی اتحاد له موافقی پرته د کودتا د بریالی کیدو امکانات کم دی او که شوروی و غواړی نو د هغه نفوذ له مخی چی د افغانستان په اردو کیی لری، کولای شي چی د کودتا مخنیوی وکړی او یا هغه ناکامه کړي. همدا وجه وه چی د کودتا تر بری وروسته داؤد خان د دی د پاره چی شوروی اتحاد خوښ کړی ، ګڼ شمیر د ماسکو د لاری پیرو چپی عناصر عمدتاً پرچمیان یی په حساسو دولتی پوستونو کی په وظایفو و ګومارل.» د سردار صاحب په حکومت او کابینه کی دا چپي مقتدر عناصر، په لنډ وخت کی په دی وتوانیدل چی محمد هاشم میوندوال او ګڼ شمیر نور هغه ملکی او نظامی اشخاص چی دوی ورنه په ویره کی ول او د هغو موجودیت یی د ځان او خپلو راتلونکی پلانونو د تطبیق د پاره یوه ستره مانع ګڼله د کودتا په نوم په سردار داؤد باندی له منځه یوړل او زیار یی و وویست چی داؤد خان ورو ورو یواځی او په خپله محاصره کی را ولی، او که اړتیا ولیدله شی چی په اسانی سره یی له منځه یوړلې شي. چی بالاخره همدا کار یی وکړ اود ثور په خونړی بدلون سره یی د خپلو بادارانو، تودو اوبوته د رسیدلو د پلان لومړی برخی ته تحقق ورکړ، او ورسره سم یی ، د سر سختو حریفانو په توګه په اسلامی ډلو ټپلو هم ګزارونه وکړل، څوک یی و وژل ، څوک یی بندیان کړل او څوک یی له ملکه و شړل.

ــ که په د قیقه توګه د سردار محمد داؤد د جمهوریت لومړی څلور کلونه را و څیړل شی نو هغه داسی تیر شول چی په ښکاره توګه د شوروی اتحاد دولت د سردار داؤد خان د جمهوری نظام په وړاندی کوم داسی اقدام نه دی کړی چی هغه دی د داؤد خان په ضد د بلی کودتا پیلامه وګڼل شی، خوکله چی سردار داؤد خان په ۱۹۷۷ کال د اپریل په میاشت کی شوروی اتحاد ته سفر وکړ او د دواړو دولتونو مشرانو تر منځ د خبرو په جریان کی څه داسی فضاء رامنځ ته شوه چی دوستانه اړیکو ته یی بدلون ورکړ، نو داسی معلومیږی چی هم جمهور رئیس محمد داؤد په دی فکر کی شو چی د شوروی اتحاد د مرستو او همکاری په ځای د نورو کومکی منا بعو په لټه کی شی او هم د شوروی اتحاد مشرتوب په دی فکر کی شو چی سردار داؤد باید له صحنی نه لیری کړای شی.

ـ جمهور رئیس محمد داؤد چی کله د شوروی اتحاد نه بیرته افغانستان ته را ستون شو نو په یو لړ هسی اقداماتو یی لاس پوری کړ چی نه د شوروی د هیواد په مزاج برابروو او نه هم د ده د کودتا چیانو شوروی پلوه ملګرو په مزاج. د شوروی د سفر نه تر راستنیدو وروسته یی صدراعظم محمد موسی شفیق له زندانه را خوشی کړ او په قرغه کی د نوراحمد اعتمادی په کور ورته د اوسیدلو بندو بس ونیوه. داسی اوازی هم خپری شوی چی داؤدخان د موسی شفیق سره د هغه د صدارت د دوری د ځینو پروژو په هکله مشوری هم کولی لکه د ایران او پاکستان سره د اړیکو د ښه کیدو، د عربی هیوادونو څخه د مرستو د جلبولو او په دولتي تشکیلاتو کی د تغیر را وستلو او ځنی نورو په هکله. همدارنګه د پرچم د ډلی ډیر د لوړو رتبو کار کونکی یی له وظیفو نه لری کړل او غوښتل یی ځان د دوی له شره د تل لپاره خلاص کړی.

ـ داؤد خان داسی فکرکاوه چی د هغه دولت په داخل کی دضرورت وړ مضبوطتیا لری او یواځنی شی چی د ده هیواد ورته اړتیا لری هغه اقتصادی او تخنیکی مرستی دی چی باید له خارج ملکو نه تر دلاسه شي.د همدی لازمو مرستو د ترلاسه کولو د پاره جمهور رئیس محمد داؤد د لیبیا،یوګوسلاویا،هندوستان، پاکستان، کویټ سعودی عربستان اود مصر هیوادونو ته سفرونه وکړل او کله چی یی له دی هیوادونو څخه د اوه کلن اقتصادی پلان د تطبیق په منظور د مرستو غوښتنه وکړه د هر هیواد د مثبت ځواب سره مخ شو. داؤد خان د دی دپاره چی د خپل هیواد په پوځ کی د شوروی اتحاد نفوذ را کم کاندی نو د نظامی لوړو زده کړو د هغو افسرانو په شمیر کی یی زیاتوالي را وست چی د هند، مصر او متحده ایالاتو هیوادونو ته هرکال د زده کړو د پاره لیږل کیدل. د متحده ایالاتو جمهور رئیس جیمی کارتر چی د افغانستان او پاکستان تر منځ د اړیکو د ښه کیدو نه یی اطلاع تر لاسه کړی وه د جمهور رئیس محمد داؤد نه یی غوښتنه وکړه چی د متحده ایالاتو نه لیدنه وکړی، داؤد خان چی د همداسی یوه مسافرت غوښتونکی و او داسی انګیرل کیدله چی متحده ایالات به د افغانستان بی طرفی ته په احترام لرلو سره سره مرستی وکړی. فیصله داسی وشوه چی دا سفربه د ۱۹۷۸ کال د سپتمبر په میاشت کی هغه وخت صورت ونیسی، کله چی جمهور رئیس محمد داؤد د ملګرو ملتو په عمومي اسامبله کی د خبری کولو د پاره نیویارک ته ولاړ شی. داؤد خان چی پخوایی ایران ته سفر کړی و او هلته د بیساری هرکلی سره مخامخ شوی و، د ۱۹۷۷ په وروستیو کی یی د ایران پاچا ته بلنه ورکړه چی د ۱۹۷۸ کال دجولای په میاشت کی د کابل نه لیدنه وکړي، دا بلنه په داسی وخت کی و شوه چی د دواړو هیوادو تر منځ د هیلمند د اوبو دویش په سر دیواځنی اختلاف دحل اسناد داؤد خان هم لاس لیک کړی او تبادله شوی ول او د ایران دپاچا په منځګړیتوب د داؤد او د پاکستان د صدراعظم ذوالفقار علی بوتو تر منځ د مستقیمو خبرو زمینه هم برابره شوی وه او خبر تر ډیره حده په سمه توګه پر مختللي وې.

ـ که په لنډه توګه د هغو محقیقینو او څیړونکو نظر یات چی د ۱۳۵۷ کال د ثور د اومي نیټي خونړی کودتا د ۱۳۵۲ کال د سرطان د ۲۶ نیټي د سپیني کودتا محصول ګڼي سره را ټول کړو نو وینو چی په پنځو کلونو کی د تاریخ پاڼه بیا تکراریږی او د شوروی اتحاد دولت لکه څنګه چی د اعلیحضرت ظاهر شاه د شاهي دولت د سقوط سره د صدراعظم محمد موسی شفیق دهغو هلو ځلو له امله چی نتیجه یی د شوروی اتحاد له منګولو څخه د افغانستان را ایستل وو، موافقه کړی وه، به همدی توګه یی یو ځل بیا د ثور د اومي نیټي د کودتا د پاره نوی هلی ځلی را پیل کړي او په څرګنده توګه یی په کابل کی د خپل سفارت له لاری د افغانستان د خلکو د دیموکرتیک ګوند د دواړو څنډو(خلقیانو او پرچمیانو) د مشرانو سره اړیکی ټینګی کړی او په دی توګه یی د سردار محمد داؤد خان د جمهوری نظام د را پرځولو د پاره عملي کار پیل کړ. شوروی دولت په دی و پوهیده، نه شی کولی چی خپلو هغو هدفونو ته چی دوی ورته رسیدل غوښتل، د داؤد خان په وجود کی ورسیږی، ځکه لکه څنګه چی صدراعظم موسی شفیق غوښتل چی افغانستان د شوروی له منګولو نه وکاږی په هماغه توګه جمهور رئیس محمد داؤد هم په ورته توګه د شوروی څخه د لیری والی او نوری دنیا ته د ورنژدی کیدو هلی ځلی ګرندی کړیدی، خو شوروی اتحاد د سردار داؤد دا ډول پریکړه په سیمه کی د ځان په تاوان ګڼله نو تر ټولو د مخه یی د دیموکراتیک ګوند په دواړو څنډو فشار راوړ چی خپل اختلافات شاته و غورځوی او سره متحد شی. د دی کار د پاره د هند کمونست ګوند او د عراق کمونست ګوند ته وظیفه ورکړه چی دا

وحدت تامین کړی. ځنی څیړونکی په دی باور دی چی د شوروی اتحاد دولت د برژنف او داؤد له لفظی شخړی نه لا دمخه د خلق او پرچم د یووالي هلې ځلې پیل کړی وی، خو د دی دوه رهبرانو د لفظي شخړی نه وروسته دا هلې ځلې څکه ګړندی شوی چی د محمد داؤد خان حرکت له دی برخورد نه وروسته بنې لوری ته ګړندي شوی و، او د شوروی اتحاد دولتي زعامت په دی ویره کی و چی که ژر تر ژر لاس په کار نه شی او داؤد خان له صحنی و نه باسی نو بیا به پری نا وخته شوی وی او وروسته به د اقدام کول ورته ډیر ګران تمام شی.
پخوا له دی چی سردار داؤد په دی بریالی شی چی دهغو هیوادونو نه مرستی تر لاسه کړی چی د مرستو ژمنه یی ورسره کړی وه، مخکی له دی چی د ایران پاچآ افغانستان ته راشی، مخکی له دی چی د پاکستان او افغانستان تر منځ د پښتونستان د مسلی روانی خبری نتیجی ته ورسیږی او پخوا تر دی چی داؤدخان امریکا ته سفر وکړی او یا ځنی نور مؤثر اقدامات تر سره کړی، شوروی اتحاد د خلق او پرچم ډلی سره په میخانیکی توګه یوځای کړی او د داؤد خان د رانسکورولو پلان یی جوړ کړ. د دی پلان د تطبیق د پاره یوی بهانی ته اړتیا وه چی داؤدخان دی ته مجبورکړی چی داسی عمل تر سره کړی چی دوی دهغه په مقابل کی د ده د نسکورولو قوماندہ د عکس العمل په توګه صادره کړای شی.د کی جی بی د مامورینو په مرسته یی د پرچم د ډلي دوهم مشر میراکبر خیبر و واژه، د خلق دموکراتیک ګوند دواړه خواوی یی د هغه په مړی راټولي کړی ، د دواړو ډلو مشرانو اونورو ګوندي لوړ رتبه غړو دهغه په قبر سختی ویناوی وکړی او د هغه د وینو د انتقام اخستلو خبر یی د کابل ښار یانو ته ورواوریده. د دی پیښي سره سم سردار داؤد د خلق دیموکرتیک ګوند ډیرئ مشران د غیر قانونی مظاهری کولو او دولت ته د اخطار ورکولو په جرم په سرسری توګه بندیان کړل. د سردار صاحب د دی عمل سره سم د شوروی دولت په کابل کی د خپل سفارت او د جی آر یو د سازمان په ذریعه په افغان اردو کی د مخفی انقلابی سازمان غړو ته چی په سر کی یی د هوایی قواو قوماندان ډګروال قادر، جګړن فیض محمد، جګړن محمد اسلم وطنجار، جګړن محمد عمر، شیرجان مزدوریار، سید محمد ګلابزوی او نورو ته چی د داؤدخان په کودتا کی یی هم پراخه ونډه درلوده، د نظامی پاڅون قوماندہ صادره کړه او د پان شنبی د ورځي په سهار یی چی د ثور د میاشتي اومه نیټه وه خپل عملیات پیل او تر ډیرو وینو تویدلو وروسته یی په داسی حال کی چی جمهور رئیس محمد داؤد خان هم د ټولی کورنی سره یکی په شهادت ورسیدل، د شوروی د پلان سره سم دا نظامی پاڅون بری ته ورسیده او په دی توګه د جمهوریت پنځه کاله چی د شاهی نظام سره یی د افغانستان خلکوته څه تفاوت نه درلود، د ثور د اومی نیټی په کودتا سره پای ته ورسیده او د آل یحی د کورنی تسلط ته یی د پای ټکی کینښود.
هغه محققین چی د ثور اومه د سرطان د ۲۶ مي، د ثور اتمه د ثور د اومي، د طالبانو ظهور د ثور د اتمي، افغانستان ته د امریکا په مشرې د ناټو د پوځیانو راتګ، د طالبانو د بی بندو باره حاکمیت او د بن د توافقاتو د رامنځ ته کیدو او بالاخره ننئ دوه سره زعامت د حامد کرځی د خان خانی د رژیم زیږنده بولی، نو د سرطان د ۲۶ مي کودتا د د یموکراسی د لسیزی محصول بولي او د ثور د اومي کودتا د سرطان د ۲۶ می کودتا محصول او زیږنده ګني.
۲ ـ دوهمه ډله هغه محققین او څیړونکی دی چی د سرطان د ۲۶ می نیټي کودتا او د ثور د اومی نیټي کودتا دوه ځانګړی حادثي بولی چی د ځانګړو هدفونو د سرته رسولو په منظور د افغانستان په ټولنیز تاریخ کی را منځ ته شویدي. چی نظریات یی په ځینو برخو کی د منلو وړبریښي. د دی نظر لرونکی باور لری چی د دمو کراسی دوره یواځی یوه بهانه وه چی اعلیحضرت اعلیحضرت ظاهر شاه غوښتل چی په مستقله توګه پاچاهی وکړی او د کاکاګانو او د کاکا د زامنو د قید او قرنطین نه په آزاده توګه په خپله خوښه پاچاهي وکړی، تصمیم ونیسي او عمل وکړی. پاچا اعلیحضرت ظاهر شاه د خپلی پاچاهی په څلویښت کلني دوره کی دیرش کاله داسی تیر کړل لکه په یوه کورنی کی یو معیوب مشر چی یواځی احترام ورته کیږی او نور په هیڅ کار کی ورنه د پوښتني ضرورت نه لیدل کیږی. خو د دموکراسی له کلونونه هم دومره ستړی شو چی د سلطنت کولو نه یی هم زړه تورشو، نو د سردار داؤدخان سره یی غوږونه نژدی کړل او په مصلحتي توګه یی هغه دی ته و هڅاوه چی دا دروند بار د ده له اوږو لری کړی. د هیواد اویا سلنه وګړی چی اکثراً په درو او باندو کی اوسیدل دا کودتا یواځی د پخوانی حاکمیت په دننه

کی د مهرو د تغیر په مفهوم و گاڼه. خو نورو دیرش سلنه وګړو چی په ښارونو کی اوسیدل او لویه برخه یی روښانفکران او د سواد خاوندان ول دا بدلون یی د شاهی رژیم خاتمه او په هیواد کی د ولسواکی پیلامه و ګڼله او د ځوان نسل د تاوده هرکلی سره مخا مخ شو. دا ډله محقیقین د دی مصلحتی کودتا د پاره لاندی د لایل وړاندی کوي:

اول: د کودتا د کیدو نه دری اونی مخکی د پاچا سفر ایټالیا ته د خپل زوم سردار عبدالولی په ګډون، د سترګو د ناروغی په پلمه او تر آخره همدلته پاتی کیدل.

دویم: د یوی میاشتی نه په کمه موده کی د پاچا تسلیمی جمهوری نظام ته او د اساسی قانون خلاف چی د نظام په ساتنه کی یی قانونی مکلفیت درلود، بی له کوم اقدام حتی قانونی اعتراض پرته چی په دی و پوهیده چی داؤد په حالاتو مسلط دی د اسد میاشتي په ۲۱ مه نیټه رسماً د سلطنت له مقام څخه تیرشو او داؤد خان ته یی بیعت وکه.

دریم: بی له هرډول مقاومت څخه د شاهی ګارد تسلیمیدل، د سلطنت د مقام د کفیل او ولیعهد شهزاده احمدشاه خان په امر، کودتاچیانو ته. چی ډیره لږه موده وروسته د جنرال سردار ولی نه پرته ، ټوله شاهی کورنی په ایټالیا کی د مخلوع پاچا سره یوځای شوه او سردارولی له دی کبله چی له کودتا څو ورځی د مخه یی په یوه کورني محفل کی یی داؤد خان ته بی احترامي کړی وه دوه کاله د داؤد خان په قید کی پاتی شو.

څلورم: د ظاهرشاه او داؤد خان تر منځ دنیکو او حسنه تعلقاتو او خطی او تیلفوني اړیکو ادامه د داؤد د ژوند تر وروستیو شیبو پوری. د ثور د اومي له کودتا وروسته د انقلاب ثور په ورځ پاڼه کی چی د شوروی له تجاوز وروسته د (حقیقت انقلاب ثور) په نوم ونومول شو، د یوه لیک فوتو چی د اعلیحضرت ظاهر شاه په خط او کتابت لیکل شوی و او کودتاچیانو د داؤد د خوب دکوټی د تلاشۍ په وخت کی ترلاسه کړی و، نشر ته وسپاره. په دی لیک کی ظاهرشاه داؤد ته داسی لیکلی وو «چون موتر شش سلندره که سفارت افغانستان در روم به اختیارم قرار داده است، کهنه و پرمصرف میباشد، خواهشمندم امر فرمائید تا بجای آن موتر جدید تر و کم مصرف تری په اختیارمن قرار داده شود» دا نشر شوی اخبار ډیر ژر بیرته د دولت له لوری ځکه ټول شو چی کمونستانو(دخلق برخی) غوښتل داوښای چی د داؤد کودتا ساختګی وه اودا جمهوریت په حقیقت کی د نادری کورنی د تسلط ادامه وه، خو په دی نه وو پوه شوی چی دا لیک داهم په ګوته کوی چی اعلیحضرت ظاهر شاه په څلویښت کلنه پاچاهی کی ددی توان ندرلود چی ځان ته یو نوی موټر واخلی. نو دا ادعا چی هغه د افغانستان دارایی چور کړی وه یوه پوچه اوبی معنی خبره ده.

پنځم: د سرطان د ۲۶ کودتایی دولت د خپل ژوندانه ترآخره پوری د ظاهرشاه د شخصیت او د شاهی کورنی د پرستیژ ساتنه وکړه. د جمهوریت په لومړیو ورځو کی د پرچم د ډلی له خوا په ځینو شعارونو کی پاچا او شاهی کورنی ته څه بد رد ویل شوی ول ، خو ډیر ژر بیرته ټول او بیا د تل د پاره دی کار ته اجازه ورنکړله شوه.

شپږم: د کودتا له وقوع نه دوه اونۍ د مخه د شاهی د مخفي پولیسو (ضبط احوالات) د اداري له خوا د کودتا کولو په هکله اوازې او تر لاسه شوی معلومات د سلسلی د مراتبو له مخی ان تر پاچا پوری هم ورسیدل، خو پاچا هغه جدی ونه ګڼله او هغه یی په شاهی کورنی کی د نفاق اچونکو یو بله هله ځله و بلله.

د هغو کسانو له نظره چی د سرطان د ۲۶ کود تا سره پاچاَ موافق ګڼی استدلال کوی چی له همدی وجهی نه داؤد خان په پوره اطمنان په دی کار لاس پوری کړ، ځکه هغه پو هیده چی که کودتا ناکامه هم شی پاچاَ به سره له دی چی د خپلی پټي موافقی نه به منکر شی خو د ده په وړاندی به د هر شدید عکس العمل نه مخنیوی وکړی. محمد حسن شرق د داؤد ډیر نږدی او اعتباري ملګري په خپل اثر (کرباس پوشان برهنه پا) کی د داؤد خان له قوله دی اطمنان ته داسی اشاره کوی« هرګاه کودتا ناکام شود، شاه من را نخواهد کشت، اما شمارا زنده نخواهد گذاشت»

د موضوع د ښې روښانتیا د پاره به بده نه وی چی د بی بی سی راډیو د خبرنګاري مینه بکتاش سره د اعلیحضرت محمد اعلیحضرت ظاهر شاه د هغی مرکی یوه برخه را واخلو چی د ۲۰۰۵ کال د سپتمبر په دوهمه یی ورسره کړی وه. په دی

مصاحبه کی ظاهر شاه د داؤد خان شخصیت ته د درناوی او دعا وروسته وایی: « د سرطان د ۲۶ کودتا د خبر په اوریدو سره حیران نه شوم او دلیل یی هم داو چی ما یوه سهوه وکړه. زه او داؤد سره ډیر خواږه وو، په یوه کورکی مو ژوند کړی وو. لېترلږه پوهیدم چی داؤد یو ملی عشق او احساس لری. زه ستړی شوی وم. د داؤد خان همدی صفت زه دی ته مجبور کړم چی فکر وکړم او که قرار وی چی له ما نه وروسته بل څوک راځی نو بیا داؤد خان کولی شی چی یو څه وکړي»

له دی ټولو دلایلو وروسته هغه کسان چی د سرطان د ۲۶ کودتا یو مصلحتی عمل بولی داټکی هم زیاتوی چی اعلیحضرت ظاهر شاه د دمو کراسی د دوری نه دی نتیجی ته رسیدلی و چی، د سلطنت بقا او دوام به ناممکن وی نو په دی هلو ځلو کی و چی په خونړی بڼه د شاهی نظام د تغیر مخه ونیسی او یا هم د دوه کاکا د زامنو یعنی سردار عبدالولی او سردار داؤد خان تر منځ چی دواړو ځانونه د پاچا نه وروسته ځانونه د هغه ځای ناستي ګڼل او دواړو په اردو کی پراخ لاس درلود، ټکر منځ ته را نه شی، په دی فکر کی شو چی داسی تغیر رامنځ ته کړی، چی هم له شاهی کورنی نه غیر بل چا ته قدرت لاس ته ورنه شی او هم له وینی توئیدنی نه مخنیوی وکړی .(افغانستان ـ جولانګاه افراطګرائی. ۵۲،۵۳،۵۴ مخونه)

۳ ـ دریمه ډله هغه څیړونکی او محقیقین دی چی د ثور د اومي کود تا د سرطان د ۲۶ کودتا محصول نه بلکی د دموکراسی د لسیزی زیږنده بولي. دا ډله محقیقین په دی باوردی چی د افغانستان فرهنګی او ټولنیزو حالاتو دا نه ایجابوله چی هلته دي داسي دموکراسي اعلان شی چی د هیواد په سلو کی ۹۵ تنه د هغی په مفهوم و نه پوهیږی او د غرض خاوندان دی د خپلو شومو غرضونو د پاره ناوړه ګټه تری او چته کړی. دا ډله د محمد ظاهر شاه په شاهی نظام باندی له دی کبله نیوکه لری چی د نیمی پیړۍ اوږدی مودی حکمرانی په وخت کی یی د خپل ولس د ټولنیز حالت بدلون ته نه یواځی داچی پاملرنه ونه کړه بلکی کوم وخت که د هیواد منورو او روښانفکره اشخاصو، بی له دی چی شاهی نظام ته کوم زیان ورسوی، د څه اصلاحاتو او نویوالی په لټه کی شوی او کوم عمل یی کړیدی هم د شاهی کورنی او د هغوی د پلویان له خوا په ډیری بی رحمی سره ازار شوی، په بندیخانو کی اچول شوی او حتی له منځه تللي دي.دي کل اختیاره، واجب الاحترام او غیری مسؤلو پاچا هانو بی له هغه چا څخه چی دوی ته به یی د اوږد عمر اود تل پاتی واکمنی دعا وی کولې د بل چا خبری او مشوري ته غوږ نه نیوه او د هر هسی عمل ځواب یی په توره ورکاوه چی له هغی نه به د دمکراسی یا نسبي آزادی څه بوی محسوسیده. د محمدظاهر شاه د سلطنت لومړۍ دوره د هغه د تره او کل اختیاره صدراعظم محمد هاشم خان په استبدادی چلونه کی تیره شوه چی په اوږدو کی یی نه یواځی اشخاصو او افرادو دقهر او غضب ښکیری په مخ و خوړلی بلکی قومونه او قبیلی هم له کړاوونو او زجرونو نه په امن کی پاتی نه شوی. دوهم دوره یی د بل تره شاه محمود خان د صدارت دوره وه چی د ځینو فشارونو له کبله دې ته اړشو چی د ۱۹۴۹ څخه وروسته د دموکراسی لنډ پراو را پیل کاندی. ده یو نسبتاً ازاد خیاله پارلمان را منځ ته کړ چی ۱۲۰ غړی یی درلودل چی تقریباً نیمایی اصلاح غوښتونکي استازي ول. دي آزاد خیاله پارلمان ځنی داسي قوانین تصویب کړل چی مطبو عاتو ته یی آجازه ورکوله، او څو د شپي چاپیدونکي اخبارونه را و وتل. دغو اخبارونو په حکومت او مذهبی خواوو زیاتي نیوکي کولې نو هماغه وو چی تر دوه کالو وروسته ټول بیرته بندشول. د همدی نسبی آزادی پر بنیاد د کابل پوهنتون محصلینو یوه اتحادیه جوړه کړه او په خپلو منځو کی یی د مباحثو او مناقشو یو هسی پرګرام جوړ کړ چی په کی به یی د حکومت په ځینو اشخاصو او ځینو نیمګړ تیاوو باندی انتقادی بحثونه کول خو دا اتحادیه هم په ۱۹۵۱ کال کی د حکومت له خوا لغوه او په فعالیت یی بندیز ولګیده. د دی ټولو آزادی غوښتونکو کړو وړو په مخکي د ویښ زلمیانو ملی غورځنګ چی په ۱۹۴۷ کال کی منځ ته راغلي و، ځای درلود. څرنګه چی د ویښ زلمیانو د غورځنګ غوښتني د شاهی دولت مشرانو ته د منلو وړ نه وي نو ځکه یی دا غورځنګ لغوه او غیر قانوني اعلان کړ. د اعلیحضرت ظاهر شاه مشا ورینو هغه ته د صدراعظم د تبدیلي مشوره ورکړه، پاچا هم ومنله او د خپل تره، شاه محمود خان پر ځای یی خپل اوښی او د کاکا زوي محمد داؤد د صدراعظم په حیث وټاکه. شاه محمود خان وروسته هغو مشرانو ته چی د ده لیدو ته ورغلي ول ویلی و چی « ما خپل مرګ پیشبیني کولای سو، خوزما پرضد مي د داؤد او ظاهر له خوا دغه کودتا نه سوای پیشبیني کولای»

(ډاکټر نبي مصداق. سیاسي کمزوري او بهرنۍ مداخله. پښتو ژباړه ډاکټر نثار احمد صمد. ۱۷۰، ۱۷۱، او ۱۷۳ مخونه.)

د صدراعظم په توګه د سردار داؤد خان په ټاکلو سره یو ځل بیا د نسبی دموکراسی لمنه ور ټوله او د مطلق العنانی او کل اختیاری دوره راپیل شوه. داؤد خان له یوی خوا نور دی ته ډیره اړتیا نه درلوده چې د خپلو ترونو په څیر د حکومت د تسلط د پاره د بیلا بیلو قومونو په وهلو ټکولو کی تیر کړی، او له بلی خوایی د دی سره هم مینه درلوده چې د خپلې نیک نامی په خاطر د خپل هیواد د آبادی په لاره کی څه کټور کامونه پورته کړی، او په دی توګه د هیواد خلک په دی و پوهوی چې بی بندو باره او هغه آزادی چې د نیکو هدفونو د لاس ته راوړنې پرځای د غلطو هدفونو د تر لاسه کولو د پاره و کارول شي، د هغی دکتاتوری نه ډیره خطر ناکه ده چې د آبادی او انتظام سره ملګری وی. د سردار داؤد خان د صدارت دورې لس کاله وخت ونیوه او په دی لسو کلونو کی د هیواد د خلکو د ژوندانه په ټولو برخو کی څرګند بدلونونه را منځ ته شول. دا بدلونونه د دی سبب هم شول چې د دموکراسی د رامنځ ته کیدو د پاره د هیواد د روښانفکرانو او منورینو هلې ځلې نوری هم ګړندی شی او دولتي زعامت دی ته مجبور کاندی چې یو کرت بیا هم خلکو ته آزادی ورکړی تر څو د خپل سرنوشت په ټا کلو کی خپله ونډه واخلي. د دی ډول شریطو په را منځ ته کیدو کی لکه څومره چې داخلي شرایطو رول درلود په هماغه اندازه نړیوال شرایط هم دخیل ول. څکه نوره نو دنیا هم په هاغه حالت کی نه وه چې ملتونه دی د مطلق العنانی او کل اختیاری تر سختو فشارونو لاندی ژوند وکړی. آزادی بخښونکی غورځنګونه هم نور د خپلو مبارزو په ډګرونو کی یوائې نه ول، د شوروی اتحاد تر مشر توب لاندی د سوسیالیستی بلاک حمایت له یوی خوا ، د چین د کمونست دولت هلې ځلې د مخ په انکشافو هیوادونو د راجلبولو د پاره له بلی خوا او د دی تر څنګ د اسلامی هیوادونو په منځ کی د اسلامي غورځنګونو د بدلون غوښتلو نظریات له بله اړخه چې په حقیقت کی ټول چپي او راستي افراطي حرکات وو، د دی سبب کیدل چې د افغانستان په څیر مطلق العنان دولتونه په خپلو سیاستونو کی تغیر راولي او د دمو کراسی په اعلان سره، خپلو اطباعو ته د دی موقع ورکړی چې د خپل سرنوشت په ټاکلو کی ، مستقیمه ونده واخلی او خپله ټولنه د پر مختګ په لور روانه کړي. محمد ظاهر د پاچا په صفت بیا دی ته اړ شو چې داؤد خان له صدارته لری کړی او د دموکراسی په اعلان سره، د حکومت چاری د خپلی کورنۍ نه بهر نورو اشخاصو ته وسپاری، په دولتی تشکیل کی بدلون را ولی او د دولت دری ګونه قواوی (اجرائیه قوه، مقننه قوهاواو قضایه) د اساسی قانون له مخی سر بیلی او هره قوه د ځانګړو مسؤلیتونو او صلاحیتونو په لرلو سره په کار واچوی. د دمو کراسی په اعلان سره اساسی قانون را منځ ته شو، د سیاسی ډلو جوړیدل بی د احزابو له قانون څخه را پیل شول، خیاباني مظاهري د همدی سیاسي ډلو په لار ښونه د کنترول نه و وتلي، په دولتی ادارو کی بی بندوباري او فساد خپل نهایی حد ته ورسیده، حکومتونه یو په بل پسي په خپلو پلانونو کی نا کام شول او یوه صدراعظم هم ونه شو کولای چې د خپل حکومت دوره مکمله کړی، د همسایه هیوادونو سره د ښو اړیکو نشتوالی د دی سبب شو چې د هیواد سوداګریزی چاری د ستونزو سره مخ کاندی، طبیعی آفتونو لکه وچکالي او قحطی هم د ټولنیزو ستونزو سره هم غاړه شوی او نتیجه دا شوه چې دا بی ګټی دموکراسی بیرته له منځه یوړله شی. راځی په دی برخه کی د اکاد میسن استاد اعظم سیستانی هغه استدلال چې د خپل اثر (جایګاه داؤد خان در تا ریخ افغانستان) کی لیکلی د همغه په ژبه له نظره تیر کړو.

دراین اواخر، مخالفان داؤد وقت وانرژی زیادی را به مصرف رسانده اند تا ثابت نمایند که کودتای ۲۶ سرطان برهبری داؤد ، زمینه ساز کودتای ۷ ثور برهبری حزب خلق وپرچم و بالاخره سبب کشتار مردم و ویرانی کشورشده است، اما من برعکس ایشان فکرمیکنم و دههٔ دموکراسی را زمینه ساز کودتای ۷ ثور و فجایع ۸ ثور میدانم که وطن را با مصائب وبدبختی های بی نظیرتاریخ مواجه ساخت. به نظرمن، آن همه رهبران ۷ ثوری و۸ ثوری، در تکری (سبد) دهه دموکراسی پرورش یافتند و در دههٔ بعد از دهه دموکراسی که بهتراست آنرا دههٔ هرج ومرج وانارشیزم وظهور احزاب چپ و راست افراطی واوج گیری تظاهرات بی محتوای جریانات سیاسی نامید، رشد یافتند و پر و بال کشیدند و برای کسب قدرت سیاسی ،کشور را به میدان بزکشی خود مبدل ساختند و در ویرانی وطن و کشتار هموطنان خود از همدیگرسبقت جستند و برخی از سوی حمایت گران

خارجی خودعنوان قهرمان ملی گرفتند به .عبارت دیگر،با توشیح قانون اساسی ۱۹٦٤از جانب پادشاه افغانستان، ماشین دموکراسی به حرکت افتاد وتا یک دهه لق لق کنان براهش ادامه داد، به همین خاطر این دهه را دهه دموکراسی نام داده اند. مضمون اصلی این دهه دموکراسی ظهور احزاب چپ و راست افراطی در فضای فقدان قانون احزاب، راه اندازی تظاهرات محصلین ودانشجویان پوهنتونها وشاگردان لیسه های مرکز و ولایات کشور وسخنرانی های آتشین برضد رژیم سلطنت بود.وشعار همه گی نابودی رژیم سلطنتی درافغانستان بود. پخش وتوزیع کتب وآثار کسانی چون: مارکس وانگلس ولنین ومائو ولیوشاوچی وآثار حزب توده ایران وغیره وآثارنویسندگان اسمی چون: سید قطب وحسن البنا ومولانا مودودی وغیره درمیان جوانان رونق ورواج زیاد پیدا کرد که درهیچ وقت و زمان دیگری درافغانستان تا آن حد رونق نداشت. میتوان گفت .تمام سیاست مداران و دولتمردان افغانستان که در سه دههٔ اخیر، افغانستان را بخاک وخون نشاندند، محصول همان دههٔ دموکراسی میباشند. اشخاص وعناصری که در آن دموکراسی خود را به عنوان رهبر و پیشوای احزاب سیاسی مطرح کرده بودند، سرانجام برای کسب قدرت و یا انحصارقدرت،دست به سلاح بردند و جفاها و ناروائی ها وخیانت های نابخشودنی در حق مادر وطن کردند. در دهه . دموکراسی ما جامعه یی بودیم دارای ۸۰ تا۸۵% مردم بیسواد، با رسوم و آداب و عادات و ویژه گی های قرون وسطائی، وهنوز هم که در قرن بیست ویکم زندگی میکنیم،اکثریت مردم یعنی از ۷۰ تا ۷۵ درصد شان ، در بیسوادی وجهل ونادانی وفقر و مرض وبیکاری واعتیاد به مواد مخدر بسرمی برند وحتی با سوادان آن توان درک معنی دموکراسی را ندارند. دریک جامعه اکثرا بیسواد، عنعنه پرست سنتی وچشم بدهن روحانیت بنیادگرا، تحقق دموکراسی تقریبا ناممکن مینماید. آری بی سوادی و و نفهمی وفقر وبیکاری درد بزرگ جامعه ماست که نمیگذارد مردم از پوسته عنعنه پرستی ، قوم گرائی و تعصبات مذهبی، سمتی واتنیکی بدرآیند. مسئول این همه بیسوادی ونادانی همراه با فقر و محرومیت هاوبی عدالتی ها در واقع همانا نظام حاکم برکشور بوده است. بیرون کردن مردم از این بدبختیی، کار یک روز و دو روز ویک سال و دو سال نیست، یک پروسه طولانی تا مرز نابود کردن بیسوادی وفقر از کشور وقت میخواهد تا نسل های جدیدی تربیت و با سواد و با فرهنگ و با احساس ملی ببار آیند. ظاهرشاه اگر واقعاً میخواست په خواست زمان پاسخ دهد و دموکراسی را در جامعه پیاده و نهادینه سازد قبل از دموکراسی می باید فرزندان این کشور را از نعمت سواد بهره ور میساخت ...تا میزان با سوادان را درکشور به بیش از ۵۰ ٪ بالا مبرد.
د دی استدلال نه داسی سړی پوهیږی چی که ظاهرشاه د دموکراسی د اعلام کیدو نه د مخه د هیواد د خلکود تعلیمی سطحی لوړولو او باسواده کولوته توجه کړی وای نو هر لږ به د لیډری قابلیت نه وایی تر لاسه کړی، که په یوه داسی ټولنه کی چی هلته د پوهی او تعلیم سطحه لوړه وی او سیاسی ګوندونه پکی جوړ شی نو کوم تغیرات چی دا ګوندونه یی د خپلی ټولنی د آبادئ او لوړتیا د پاره د را منځ ته کولو د پاره هلي ځلي کوی، هسی تغیرات به وی چی د ټولني د بربادی سبب جوړ نه شی. دا تر ډیره حده یو منطقی او پرځای استدلال بللی شی ، خو د افغانستان په څیر په یوه غریب، ناتوانه او تل دنورو مرستو او لاس نیوی ته اړ هیواد به څنګه و کولای شی چی د لویو قدرتونو او د دی قدرتونو په لاړو لانده او نسبتاً د زورآورو ګاونډیانو له مداخلو او لاس وهنو نه ځان وژغورلی شی؟ نو که چیری دا پرله پسی کودتا ګانی د داؤد خان په شمول د همدی لیډرانو په قوت سره سرته رسیدلی وی او په ټولو کی د وخت د شوروی اتحاد، د ګاونډیو هیوادونو او د امریکا په مشری د پانګه والی دنیا لاس نه وی نو بیا د استاد سیستانی صاحب استدلال بلکل سم برېښي او که چیری په ایران کی د آخوندانو قدرت ته رسیدل، په پاکستان کی په پرله پسی د جنرالانو له خوا د کودتا ګانو تر سره کیدل په عراق ، سوریه، لیبیا، مصر او نورو لویو اسلامی ټولنو او هیوادونو کی د رژیمونو تغیر او تبدیل د سترو انسانی او مادی تاوانونو سره یوځای د همدی سترو طاقتونو او زبرځواکونو له خوا په لاره اچول شوی لوبي وی، نو بیا د ټولنی د سواد او بیسوادئ سوال نه پیدا کیږی بلکی هره کودتا لکه د مور په څیرپه خپل نس کی بله کودتا روزی او یوه ورځ یی لکه د لور په څیر دنیا ته راوړی.
د دی څیړنی په پایله کی، زه د څیړني د یوه شاګرد په صفت په دی باوریم چی: د نړی ټولی رواني معضلی د دی دنیا د یو څو قوی هیوادونو او برلاسو ملکونو د کاری پلان یوه هسی برخه ده چی هیڅکله توقف نه مومی، ترڅو چی د پانګه والو هیوادونو

د پانګې اچونې له لارې د هغې د زیاتوالی د پاره هلې ځلې روانې وې تر هغې زمونږ په نړۍ کې سوله نه شې تامینیدلی، هم به سیاسی کودتاوې دوام ولرې ، هم به نظامې کودتاوې تر سره کیږې او هم به په وروسته پاتې هیوادونو کې د انسانانو مرګ ژوبله د نورو ژویو په نسبت اسانه او ارزانه وې. یواځې هغه ملکونه له دې طوفانونو نه په نسبې توګه په امان کې پاتې کیدلی شې چې زعامتونه یې د نورو د قوت پرځای د خپلو ملتونو په قوت او طاقت باندې اتکا ولرې او د نورو سره د معضلو په را پیدا کیدو کې نه بلکې د هغوی په اوریدو کې زیار وکاږې.

پای

یادونه:

که چیرې ګران لوستونکې و غواړې چې د دې شاعر او لیکوال نورې لیکنې او سرودونو هم ولولې، نو کولای سې چې، پر انځور باندې د «کلیک» په اجرا کولو سره د لیکونکې مقالې او مطالب د «آرشیف» فهرست ته، لار بښودنه تر لاسه کړې!

آیا دثور کودتا دسرطان دکودتاسره اړیکه لري؟
kliwal_s_de_saor_kodeta_ao_de_satan_kodeta.pdf